

Ny fana för I 19 spikades på Armémuseum 2019-08-23 och överlämnades av H.M. Konungen 2019-09-07

Den nya fanan 2019

På blå duk landskapet Västerbottens vapenbild; en springande vit ren med röd beväring åtföljd av femton sexuddiga gula stjärnor. I fanans överkant segernamn i vitt.

Landskrona 1677, Düna 1701, Kliszow 1702, Fraustadt 1706, Malatitze 1708, Strömstad 1717

Anm. Vildmannen i rött (I 20 heraldiska vapen) som fanns till vänster om segernamnen i gamla fanan är borttagen, eftersom Västerbottensgruppen, som för de traditionerna, från 2020 tillhör MR N med Västerbottensgruppen i Umeå.

Heraldiskt vapen för I 19

Blasonering:

"I med stjärnor av guld bestrött blått fält en springande ren av silver med röd beväring, därest sådan skall förekomma. Skölden krönt med en kunglig krona."

(Vapnet är ritat av Vladimir A Sagerlund)

Något om Norrbottens regemente (I 19) idag

Regementet består idag (2019) av Pansarbataljonen, Arméns jägarbataljon i Arvidsjaur, Försvarmaktens vinterenhet, 3:e brigadstaben, Norra militärregionstaben, utbildningsstöd, lokalplaneringsenhet, försvarshälsa och logistikenhet samt de fem utbildningsgrupperna:

Lapplandsjägargruppen i Kiruna är Sveriges nordligaste utbildningsgrupp och bemannar, utrustar och tränar 10- och 11:e hemvärnsbataljonerna samt stödjer de frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet i Norra Norrbotten.

Norrbottensgruppen i Boden bemannar, utrustar och tränar 12:e hemvärnsbataljonen och stödjer de frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet i Södra Norrbotten.

Västerbottensgruppen i Umeå bemannar, utrustar och tränar 13:e hemvärnsbataljonen och stödjer de frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet i Västerbotten.

Fältjägargruppen i Östersund bemannar, utrustar och tränar 14:e hemvärnsbataljon (FältjägARBataljonen) och stödjer de frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet i Jämtland.

Västernorrlandsgruppen i Härnösand bemannar, utrustar och tränar 15:e och 16:e hemvärnsbataljonerna och stödjer de frivilliga försvarsorganisationernas verksamhet i Västernorrland.

Chefen för I 19 är även garnisonschef i Boden och Arvidsjaur.

MR N med de fem utbildningsgrupperna lyder fr.o.m. 1 januari 2020 inte längre under I 19 utan blir egen organisationsenhet under rikshemvärnschefen. I alla territoriella* uppgifter kvarstår C MRN direkt under C INSATS befäl.

*Försvarsplanering, Underrättelse- och säkerhetstjänst, insatser, samverkan och totalförsvarsplanering.

Traditioner och rötter

1624 delades Norrlands storregemente i tre regementen, varav ett var Västerbottens regemente, vilket bestod av 13 kompanier. Från 1649 omorganiserades regementet till 8 kompanier och 1 056 soldater och kom senare kom att roteras. År 1829 ändrades regementets namn till Västerbottens fältjägarregemente.

Västerbottens fältjägarregemente delades i två kårer 1841. Livbataljonen vid regementet kom att bilda Norrbottens fältjägarbataljon.

Den 31 december 1892 utökades kåren till att omfatta regementsstorlek, och antog därmed namnet Norrbottens regemente. Varvid dess styrka genom tillägg av (värvade) volontärer ökades till 700 man (317 indelta, 383 värvade) och det fick sin egen volontärskola vid Notviken (nära Luleå). Genom försvarsreformen 1901 likställdes regementet med övriga regementen.

Den 1 juli 1975 trädde regementet in i den nya organisationen som ett utbildningsregemente. Med den nya organisationen antog regementet namnet Norrbottens regemente med Norrbottens pansarbataljon (I 19/P 5).

1994 bytte regementet namn till Norrbottens regemente och Norrbottensbrigaden (MekB 19). Norrbottens Pansarbataljon och Livbataljonen slogs ihop till Norrbottensbataljonen som år 2000 åter blev Norrbottens Pansarbataljon.

2000 lades flera förband ner och sammanslogs med I 19. I praktiken kom därför endast förbandsstaberna vid [Norrlands artilleriregemente] (A 8), Norrlands ingenjörkår (Ing 3), Norrlands luftvärnskår (Lv 7) och Norrlands signalkår (S 3) att avvecklas. Medan respektive grundutbildningsbataljon inordnades från den 1 juli 2000 i Norrbottens regemente och Norrbottensbrigaden. Med den nya organisationen som ett utbildningsregemente antog Norrbottens regemente och Norrbottensbrigaden (MekB 19) namnet Norrbottens regemente (I 19).

Den 1 januari 2005 gick regementet in i sin nya organisation, då utbildningsbataljonen vid Norrlands dragonregemente uppgick i regementet, och tilldelades namnet Arméns jägarbataljon. Den 31 augusti 2005 upplöstes signalbataljonen, luftvärnsbataljonen. Ingenjörbataljonen reducerades till ett

kompani benämnt Norrlands ingenjörkompani, vilken inordnades i pansarbataljonen. Artilleribataljonen blev en del av A 9 som flyttades från Kristinehamn till Boden.

Urval av tidigare fanor

Modellritning 2000 utförd av Kristina Holmgård.

Detta är den närmast föregående fanan som nu ska ersättas 2019. Observera att den nya fanan (se sida 1) inte har vildmannen till vänster om segernamnen samt att dessa inte ligger på en vit bård.

Antalet stjärnor på I 19 fana är inte reglementerat eller symboliskt för någonting utan har varierat genom åren (exempelvis 16 st. år 2000 och 13 st. år 1947)

Modellritning 1686 utförd av Olof Hoffman för
Västerbottens regemente

Modellritning 1947

Den nya fanan 2019

Den är utförd av Handarbetets Vänner Ateljé i Stockholm, som är underleverantör till Armémuseum.

Konstbrodöserna som gjort för- och efterarbete samt broderat är Viola Edin och Anna Eriksson.

Modellritningen har gjorts av Henrik Dahlström, heraldisk konstnär och grafisk designer hos statsheraldikern vid Riksarkivet. Riksheraldikerämbetet inordnades 1953 som dess heraldiska

sektion, där frågor om vapenutformning, flaggor och emblem m.m. hanteras. Statsheraldikern ingår även i Försvarets traditionsnämnd.

Teknik och utförande

Bottentyget är en sidenkypert och broderitråden är av silke. Fanan består av ett enda tyglager. Det blå, röda, gula och Vita sidenet är sammanfogat med intarsiateknik. Plattsömmar döljer sammanfogningarna och gör fanans åt- och frånsida liksidiga.

Skuggor och detaljer på renen är helt sydda i schattersöm, och består enbart av stygn. Bokstäverna är sydda med plattsöm.

Fanan är handfållad och har förstärkningar i över- och nederkant mot stången och är märkt med symbolen för HV ateljé, brodösernas initialer samt årtal. Arbetstiden för tillverkningen av fanan är ca 1806 timmar och utfördes mellan augusti 2018 och juli 2019.

Fanans utformning grundas på det heraldiska vapnet. Den är, som framgår av bilderna på föregående sida, ingen *exakt* kopia av det heraldiska vapnet utan en *konstnärlig tolkning*, som successivt växer fram i samverkan och dialog mellan Försvarmaktens högkvarter, förbandet, Försvarets traditionsnämnd och konstnären.

När en ny fana behöver tillverkas för att ersätta den gamla, exempelvis p.g.a. förslitning, så är alltid strävan att den nya inte ska vara en kopia av den föregående utan konstnärligt uttrycka en ny tolkning, som även kan spegla den aktuella tidsandan. Detta framgår tydligt av bilderna på de tidigare fanorna.

För att inte utsätta de dyrbara handbroderade fälttecknen för onödig förslitning levereras numera dessutom alltid ett tryckt ersättningsfälttecken även kallade allvädersfälttecken. De framställs i enklare utförande och brukas vid dåligt väder (regn och stark blåst).

Bruket att föra fälttecken är av gammalt datum

Fälttecknens uppgift var att visa var ett visst förband befann sig under strid. Vid infanteriets enhet, fänikan, fördes fälttecken med samma benämning, medan fälttecknet för kavalleriets enheter benämndes fana. Under 1600-talet förminskades dukarna och fick i allt väsentligt det utseende de har idag. De kom vid infanteriet att benämnas fana och vid kavalleriet standar. Dragonerna, som ursprungligen var infanteri som förflyttades uppsatt men stred till fots, förde tvåtungade dukar som benämndes dragonfana eller dragonstandar. Den förra beteckningen kom att fastställas i Sverige. Fälttecknen har (dock först från 1844) i en del fall försetts med namn på de fältslag som det militära förbandet med framgång deltagit i.

Soldaterna var med faneden knutna till sitt fälttecken. Om detta förlorades till fienden kunde kompaniets lojalitet ifrågasättas. Fälttecknen överlämnades under ceremoniella former till förbandet, varvid faneden svors.

Fanor och standar har ofta förvarats i kyrkor när de inte var i användning vid truppförbanden. Under indelningsverkets dagar då utbildning och övningar förekom vid olika övningsplatser kunde fanan förvaras vid lägervakten. Efter kasereringen, dvs. då förbanden

flyttade in i kaserner, har den vanligaste förvaringsplatsen varit förbands- eller skolchefens (motsv.) tjänsterum.

Bakgrund till spikningen av fälttecken

På 1500- och 1600-talen hade varje kompani eller skvadron sin egen fana eller standar, som levererades till förbandet. Varje soldat i kompaniet/skvadronen slog sedan i en egen spik för att fästa fänduken vid stängen. På så sätt hade alla förbundet sig rent fysiskt att följa sitt fälttecken i döden. Denna sed försvann gradvis i Sverige under 1700-talet.

Traditionen återupptogs dock i senare tid (från 2007) när kommandotecknet var klart för den operative chefen inom EU (då denne var svensk officer). Ceremonin blev så uppskattad, att spikning av fälttecken därefter blev en tradition *före* det högtidliga överlämnandet på förbandet. Ceremonin genomförs normalt på Armémuseum, men kan äga rum på andra ställen om det är mera praktiskt. Om den sker på Armémuseum inleds eller avslutas ceremonin normalt med en kort visning av Armémuseums imponerande trofésamling. Förbandet representeras av förbandschef och närmast underlydande närvarande, normalt c:a 10-12 personer.

Vid spikningen ligger fälttecknet utbrett på ett bord. De korta mässingsspikar (tännlikor), som fäster fanan/flaggan/standaret vid stängen, är då del halvt islagna. Platsvärden bjuder på förfriskningar, tal hålls av mottagande förbandschef samt av representanter för tillverkaren (som regel Armémuseum och Handarbetets Vänner) och Försvarets traditionsnämnd. Därefter går förbandsrepresentanterna fram och slår i var sin tännlika.

Musikensemble eller signalgivare kan med fördel medverka för samlingsmusik och signaler (t.ex. lystringssignal och förbandets egen signal) under själva spikandet.

Förbandet brukar ha med sig införeträdare och fotograf och dokumentera det hela, bl.a. på sin hemsida och i bästa fall även få lokalmedia att uppmärksamma det.

Hittills (t.o.m. 2019) har följande förband spikat sina fälttecken på Armémuseum:

Trängregementet 2007, Nordic Battle Group (NBG) och Helikopterflottiljen 2008, Ledningsregementet, Sjöstridsskolan (SSS), Försvarsmaktens HR Centrum (FM HR C), FMTM och UndSäkC 2009, P 7 2011, Särskilda operationsgruppen (SOG) 2012, Livgardets standar 2013, F 21, Specialförbandsledningen och FMLOG 2014, Markstridsskolan (MSS) och Amf 1 2015, Livgardets fana och UndSäkC 2016, SWEDEC 2017 samt (nu senast) Försvarsmaktens tekniska skola (FMTS), Skaraborgs regemente (P 4) och Försvarsmaktens telekommunikations- och informationssystemförband (FMTIS) 2018. I augusti - september 2019 var Norrbottens regemente (I 19) på tur.

Fana, flagga och standar– begrepp och kort historik

Fälttecken är samlingsbenämningen på ett officiellt tecken, som i ceremoniella sammanhang förs på stång till fot, till häst eller på/i fordon framför ett förband. Fälttecken indelas i fanor, standar, dragonfanor, tretungad svensk fana och tretungad svensk flagga (inom flottan benämns tretungad svensk fana för flagga) samt kommandotecken. Fänduken liksom den

tretungade flaggan tillverkas av ett lager natursiden medan standarduk och duk till dragonfana tillverkas av två lager natursiden.

Fälttecknet är förbandets (organisationsenhetens) främsta symbol och ett tecken på sambandet mellan olika generationer vid förbandet samt ska påminna om sambandet mellan förband och bygd och minnet av tidigare fältslag. Försvarmaktens förband tilldelas nytt fälttecken när de t ex har ny- eller omorganiserats eller när det gamla fälttecknet blivit utslitet.

Nytt fälttecken överlämnas av H.M. Konungen eller på dennes uppdrag av annan kunglig person med genomförd militär utbildning. Om detta inte är möjligt kan fälttecknet överlämnas av överbefälhavaren eller av den general eller flaggman som denne utser.

Ceremoni för det högtidliga överlämnandet finns noggrant beskriven i Försvarmaktens reglemente Parad 2: Flaggor, fälttecken och heraldik (se nedan).

När det nya fälttecknet levererats till Armémuseum, och innan den högtidliga överlämningen, sker från 2007 en *spikningsceremoni på Armémuseum*.

Begreppet fana och flagga kan förväxlas. En flagga hissas och halas ner på en (fast och monterad) flaggstång medan en fana/standar/kommandotecken är permanent fäst vid en stång (fanstång), som bärs och förs av en fanförare. Inom flottan benämns, som nämnts ovan, fanan för flagga.

Den tretungade flaggan används (hissas) som örlogsflagga av Försvarmakten på eller i anslutning till Försvarmaktens byggnader samt, enligt föreskrift som regeringen bestämmer, av andra myndigheter som bedriver militär verksamhet eller har militär anknytning, såsom Försvarets materielverk (FMV), Försvarets radioanstalt (FRA) och Statens försvarshistoriska museer (SFHM). Marinens fartyg och båtar för örlogsflagga. När en sådan flagga är befälstecken, markeras detta genom en särskild beteckning i övre inre fältet.

Kungliga slotten flaggar med *kunglig flagga*, vilken är en tretungad flagga försedd med stora eller lilla riksvapnet i det gula korsets mitt.

Svensk tretungad *fana* att föras i ceremoniella sammanhang används normalt oftast av enheter, som inte har specifik knytning till försvarsgren/motsv.

Därför förs den t.ex. vid Försvarmaktens logistik (FMLOG), vissa centrum och skolor, krigsförband vid insats utom riket, hemvärnsförband (om de inte för f.d. landskapsregementes fana som bataljonsfana) och högvakterna vid Stockholms och Drottningholms slott samt (benämnd som flagga) vid flottans förband, sjöstridsskolan och marina krigsförband vid insats utanför riket.

Trenden är att enheter i stället önskar få en fana grundad på det heraldiska vapnet för sitt förband/enhet.

Framtagande av fälttecken och tillverkningsteknik

Statens försvarshistoriska museer (SFHM) genomför på uppdrag av Högkvarteret anskaffning av Försvarmaktens fälttecken med Armémuseum som leverantör. Framtagandet av

modellritning sker i det sammanhanget i samråd med Statsheraldikern, Försvarets traditionsnämnd och berörd organisationsenhet och fastställs av Högkvarteret.

Huvuddelen av fälttecknen broderas normalt för hand medan den tretungade fanan eller flaggan sys på maskin. Numera används Handarbetets Vänner som underleverantör för broderade fälttecken och Flaggfabriken i Åkersberga för maskinsömnad. Materialet är fansiden av hög kvalitet.

Vid sidan om ordinarie fälttecken framställs, som även nämnts ovan, som regel ersättningsfälttecken, även kallade allvädersfälttecken. De framställs i enklare utförande och brukas vid dåligt väder (regn och stark blåst).

De ordinarie (och mera dyrbara) fälttecknen ska alltså brukas med omdöme för att undvika onödig förslitning.

Olika tillverkningsteknik har använts genom tiderna. Under 1600-talet var det vanligast med målade motiv på fanorna men från 1730-talet har broderi varit förhärskande med ett kort avbrott under Oscar II:s regering. I dag är de ofta utförda i en kombination av intarsia och broderi (se produktionsrapporten och bilder från tillverkningen).

Kommandotecken

Befälstecken för identifiering av en viss härförare har gamla anor och fanns i Sverige redan på medeltiden. Ännu Gustav II Adolf förde ett särskilt fältbanér. I Sverige återupptogs användning av befälstecken inom armén under 1900-talet i form av kommandoflaggor.

Numera förs kommandotecken av överbefälhavaren, chefen för operativa insatsledningen, cheferna för armé, marin och flygtaktiska staberna samt av chefen för stridsgrupp uppsatt som EU:s snabbinsatsstyrka. Särskilt tecken förs av försvarsministern (endast ombord på örlogsfartyg). Inom armén återskapades kommandoflaggor/kommandotecken omkring sekelskiftet 1900. Kommandotecken är personliga och kan inte användas av tjänsteförrättande eller ersättande chefen. De ska vid ny befattningshavares tillträde personligen överlämnas till denne av företrädaren.

Beskrivning, förande och hanterande av fälttecken (länkar)

Fälttecknen beskrivs, förs, hanteras och förvaras enligt Försvarsmaktens reglementen:

- Reglemente R PARAD 1 Stats- och förbandsvisa ceremonier
- Reglemente R PARAD 2 Flaggor, fälttecken och heraldik. Där finns också bestämmelser för högtidligt överlämnande av ett nytt fälttecken.
<https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/reglementen/r-parad-2-2017.pdf>

Länkar till dessa och även andra publikationer som rör traditioner finns på Försvarets traditionsnämnds hemsida <https://www.sfhm.se/verksamhet/forsvarets-traditionsnamnd/>

Bilder från tillverkningen av 19 nya fana, utförd under 2018-2019 av Handarbetets Vänners Ateljé (underleverantör till Armémuseum)

Tyglagrena tråcklas ihop i mönsterformerna under intarsia arbetet, här är det de 15 gula stjärnorna som nålats längs med mönsteröverföringen och som nu ska tråcklas.

Anna syr zicksack på maskin i kanten av mönsterformerna.

Viola och Anna klipper bort tyget i mönsterformerna och viker fållar som sedan ska broderas med plattsömmar.

Nu är mycket av intarsiaarbetet klart, det är några sömmar på renens framsida som ska klippas och fällas innan vi kan spänna in i bågen och börja brodera.

*En stjärna är färdigbroderad, nu återstår
det att fästa alla trådar.*

Viola syr renens tunga med schattersöm

Viola och Anna syr plattsöm på varsin stjärna

Till sist märks fanan med konstbrodösernas initialer och fällas.

Spikning av Norrbottens regementes nya fana i augusti 2019:

Regementschefen, överste Jonny Lindfors spikar...

... liksom alla övriga i delegationen

Regementets igenkänningssignal spelas

Mingel efter ceremonin

H.M. Konungens högtidliga överlämnande i Boden i september 2019 av Norrbottens regementes nya fana:

Regementets personal och åskådare på kaserngården

Konungen håller tal ...

... och inspekterar förbandet

Konungen överlämnar fanan

Den nya fanan förs i parad